

4.1. Освіта не має нехтувати релігієзнавством.

Шановний пане Міністре Іване Макаrenchук!

До нас надійшла вістка про Ваше дещо незрозуміле нам ставлення до викладання у вузах курсу з релігієзнавства. Якщо Ваш львівсько-університетський досвід дає Вам підставу для висновку, що то є атеїзм, то це далеко не так. Я не маю тут можливості вникати в деталі, а лише додаю до цього листа нашу працю «Академічне релігієзнавство», зміст якої вже дасть Вам можливість зрозуміти, який обсяг проблем мали б викладати ті, хто значиться викладачем релігієзнавства. Можна погодитися з Вами в тому, що багато хто з тих, хто викладав свого часу курс атеїзму, не змогли здолати себе і зрозуміти, що релігієзнавство може бути заангажованим на якусь світоглядну парадигму – атеїстичну чи богословську, але ж воно може **і має бути** й академічним, основними принципами якого є об'єктивність, історизм, позаконфесійність, полісвітоглядність і толерантність. Ми свідомі того, що Україна є поліконфесійною країною, що православ'я має лише 50% її релігійної мережі, що релігійність у нас більше обрядово-побутова із значними залишками язичницької традиції, а понад 20% її громадян декларують свою атеїстичність. Тому ми сприймаємо Вашу думку, висловлену в інтерв'ю газеті «День»: «Держава повинна тримати свої стандарти... Оскільки люди є різними, ми повинні з цим рахуватися... Виявляти насильство в цьому аморально». Є узгоджений із міжнародними правовими документами конституційний принцип відокремлення школи від церкви: його треба дотримуватися або ж при бажанні іншого - через Верховну Раду змінити. «По поняттям» у нас працюють хібащо Президенти чи Прем'єри. А тут і Ви!

Із врахуванням зазначених вище принципів працює очолюване мною Відділення релігієзнавства ІФ НАН України, яке є автономною науковою інституцією в структурі Інституту філософії. За останні 10 років ми маємо біля 250 видруків монографій, наукових збірок, підручників, брошур, часописів (див. перелік в кн. «Академічне релігієзнавство України», стор. 238-244), більше шестисот статей. Головним нашим здобутком є видрук вже 7 книг десяти томної «Історії релігії в Україні», видрук щомісячника «Релігійна свобода» (12 випусків), кварталника

«Українське релігієзнавство» (44 числа), щомісячника «Релігійна панорама» (89). Для зразка додаю останні числа їх. Ми маємо творчу співпрацю із п'ятьма міжнародними (звертаю увагу!) **релігієзнавчими** асоціаціями, окремими університетами, особливо творчо – із Інститутом релігієзнавства (!) Ягелонського університету (Польща). Українська Асоціація релігієзнавців, яка об'єднує не лише науковців Академії наук, а й вузівських викладачів і має 18 своїх обласних осередків, визнається у світових наукових колах як одна із успішних релігієзнавчих інституцій. З нами рахуються, що засвідчує хоч би те, що за останні п'ять років ми мали оплачуваних міжнародними асоціаціями більше ста людиновіздів в понад 20 країн світу на різні наукові конференції, творчі зустрічі, напрацювання різних документів з питань свободи релігії в міжнародних інституціях тощо. Нам доручають проводити великомасштабні міжнародні наукові конференції із запрошенням учасників від 20 до 80 з різних країн. При цьому нами проведено при участі МОН декілька наукових конференцій із циклу «Релігієзнавча наука і релігієзнавча освіта». Матеріали однієї з них додаю.

Тепер ближче до освітянської справи. Міністри так часто міняються, що ми ніяк не можемо налагодити можливу творчу співпрацю з міністерськими інституціями. Наші листи губляться в архівах МОН. Ми згодні, що у викладанні курсу з релігієзнавства є істотні недоліки (подеколи повністю не усунута атеїзація курсу, маємо певне захоплення історією релігії і її конфесіологією, емпіризацію навчального матеріалу, неврахування здобутків і світової і вітчизняної релігієзнавчої науки, видрук нефахівцями низького наукового рівня підручників і викладання ними цього курсу, великий різнобій у різних вузах в тематиці курсу з релігієзнавства та ін.). Є значні відмінності і в навчальних планах інституцій, які готують кадри релігієзнавців. Ці плани часто складаються під можливістю наявних викладачів, а не із врахуванням всієї дисциплінарної структури релігієзнавства – філософії релігії, феноменології, історіософії, етнології, конфесіології, політології, психології, соціології, географії та культурології релігії, її світової й української історії, проблем свободи буття релігії і світових релігійних процесів. Ми свідомі того, що релігієзнавча освіта має бути не лише теоретичною, а й практичною. Відтак працюємо на толерантизацію міжконфесійних відносин (а різних церков, домінацій і течій у нас в країні більше ста, їх організацій – біля 34 тисяч), на включення релігійних спільнот в контекст розбудови єдиної України, в її духовне і національне відродження. Що стосується теології, то тут слухну думку висловив архієпископ Дмитрій – ректор Київської богословської академії УПЦ КП: «В деяких релігієзнавців (це не ми –А.К.) є бажання витворити світське богослов'я, позаконфесійне. Але ж там, де починається позаконфесійне богослов'я, зникає будь-яке богослов'я взагалі! Теологія народжується в конфесійній послідовності»(Голос Православ'я.-2007.-№13).

Що може попервах запропонувати Міністерству освіти наше Відділення?

1. Можливо доречно утворити при МОН чи якійсь його інституції з нашою участю науково-методичну раду з релігієзнавства, а то й розглянути на Колегії МОН питання релігієзнавчої освіти. Доповідь – за нами.
2. Ми згодні прорецензувати всі підручники, які видрукувані у вузах України з релігієзнавства і підготувати для МОН відповідний науково-експертний матеріал.
3. Ми згодні взяти участь в роботі групи із складання типової програми вузівського курсу з релігієзнавства і підготовки типового підручника з курсу.
4. Ми згодні взяти на себе проведення конкурсу наукових робіт студентів вузів України з визначених наукових релігієзнавчих проблем.
5. Ми згодні прилучитися до організації і роботи літніх Міжнародних молодіжних релігієзнавчих шкіл, шість яких нами вже проведено.
6. Ми згодні взяти на себе читання тих спецкурсів на релігієзнавчих спеціалізаціях в університетах України, які на цей час ці вузи не можуть забезпечити своїми викладацькими силами.
7. Ми згодні прилучитися до написання підручників з ряду курсів і спецкурсів релігієзнавчих спеціалізацій.
8. Ми можемо готувати в своїй аспірантурі і докторантурі, а також шляхом стажування висококваліфіковані кадри з релігієзнавчої спеціалізації.
9. Ми маємо можливості видруковувати наукові праці вузівських викладачів у наших збірниках і періодичних видання, забезпечити їх участь в тих багатьох різноманітних наукових конференціях (див. на обкл. «Реліг. панорами»), які щороку проводить Відділення релігієзнавства.
10. Ми згодні лекційно забезпечити спеціальні заїзди вузівських викладачів релігієзнавства у Інститут підвищення кваліфікації, що існує при Інституті філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України.
11. Ми згодні разом із МОН і можливо релігієзнавчою інституцією Університету ім. Драгоманова провести науково-практичну конференцію «Релігієзнавча наука і релігієзнавча освіта».
12. Ми прагнемо залучити вузівських релігієзнавців до написання статей-довідок до трьохтомної «Української Релігієзнавчої енциклопедії», яку готуємо до видання.
13. Ми забезпечимо постійно викладачів релігієзнавства інформацією про новітній стан поконфесійно релігійного життя в Україні і світі видруком часопису «Релігійна панорама». Шкода лише, що цей

передплатний часопис не надходить у всі вузівські бібліотеки, а відтак і до викладачів курсу.

14. Ми проводимо самі, але погоджуємося разом із МОН, проводити й надалі регулярні регіональні або обласні семінари вузівських викладачів релігієзнавчих дисциплін. На них можна інформувати викладачів про наукові здобутки, стан релігійного життя України і світу тощо.
15. Ми розуміємо, наскільки тяжко нині науковцю віднайти, а чи ж придбати новинки релігієзнавчої літератури вітчизняних і зарубіжних видавництв. Нами утворено Бібліотеку релігієзнавця, яку завдяки спонсорству вдається поповнювати постійно новинками релігієзнавчої літератури. До того ж, ми передплачуємо на цю бібліотеку біля 80 періодичних релігійних видань з України і зарубіжжя. За нашим проханням надходять видруки різних конфесій. Всього цього *немає в жодній* бібліотеці України. Ми раді надати можливість користування бібліотекою вузівським науковцям.
16. Ми погоджуємося (в разі можливості) проаналізувати навчальні плани духовних навчальних закладів з метою визначення того, наскільки вони сприяють підготовці конфесійного фахівця до діяльності, зорієнтованої на включення релігійних спільнот в контекст розбудови нашої суверенної країни, здолання прагнень використати релігійний чинник для її роз'єднання, в духовне і національне відродження України. Це – коли вирішується питання вирівнювання світської і духовної освіти. Тут має бути стандарт, бо ж рівня УКУ у нас ДНЗ практично немає. Та й для УКУ вузівський стандарт обов'язкових навчальних дисциплін має бути законом. Якщо ДНЗ прагнуть рівності, то вони мають підпорядкувати себе контролю МОН, ввести до навчальних планів передбачений цикл обов'язкових світських дисциплін.

Наші пропозиції працюють на контекст поєднання науки і освіти. Сподіваємося на творчу співпрацю з Міністерством освіти і науки України з метою здолання недооцінювання релігієзнавства львівськими мірками.

***Керівник Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ,
президент Української Асоціації релігієзнавців
професор А. КОЛОДНИЙ***